اِسْمُ الفَاعِلِ والمَفْعُولِ

Yusuf İslam Dağdelen

٢. اِسْمُ الفَاعِلِ

➤ İsmi fail, malum fiili (muzarisi) gibi amel eder.

كُلُّ حَسُودٍ مُحْرِقٌ حَسَدُهُ عَمَلَهُ / يُحْرِقُ حَسَدُهُ عَمَلَهُ

مُحْرِقٌ: ismi fail — حَسَدُهُ: fail — عَمَلَهُ: meful

يُحْرِقُ: malum fiili — حَسَدُهُ: fail — عَمَلَهُ: meful

٣. اِسْمُ المَفْعُولِ

➤ İsmi meful, meçhul fiili (muzarisi) gibi amel eder.

كُلُّ تَائِبٍ مَقْبُولٌ تَوْبَتُهُ / يُقْبَلُ تَوْبَتُهُ

مَقْبُولٌ: ismi meful — تَوْبَتُهُ: naibi fail

يُقْبَلُ: meçhul fiili — تَوْبَتُهُ: naibi fail

Munfasıl Fail ve Mefulun Bihte Ameli İçin Şartlar:

1.) İSMİ TASĞİR OLMAYACAK

جَاءَنِي رَجُلٌ ضُوَيْرِبٌ / مُضَيْرِبٌ غُلَامُهُ

ضَارِبٌ: sıfat — صَغِيرٌ: mevsuf (müsnedü ileyh)

مَضْرُوبٌ: sıfat — صَغِيرٌ: mevsuf (müsnedü ileyh)

✗ amel etmez.

2.) MEVSUF OLMAYACAK

جَاءَنِي ضَارِبٌ شَدِيدٌ غُلَامُهُ

ضَارِبٌ: mevsuf (müsnedü ileyh) — شَدِيدٌ: sıfat

✗ amel etmez.

جَاءَنِي رَجُلٌ ضَارِبٌ شَدِيدٌ غُلَامُهُ

ضَارِبٌ: mevsuf — شَدِيدٌ: sıfat — غُلَامُهُ: fail

✓ amel eder.

amel ettikten sonra vasıflanması amelini bozmaz.

NOT: İsmi fail ve ismi mefuller asıl itibariyle amil değillerdir. Amil olmaları amil olmada asıl olan fiile (fiili muzariye) olan müsned cihetiyle olan benzerliğinden dolayıdır. Fiiller müsneddir. Zira her fiil, eylem bir kişiye isnad edilir. İsmi fail ve ismi mefullerde fiile olan benzerliğini müsnedlik cihetiyle kaybettikleri vakit amil olmaktan çıkarlar.

⋙ Mevsuf olmamalarını şart koştu. Çünkü ismi fail ve ismi meful fiile olan benzerlikleri sebebiyle amel ederler. Fiilde müsnettir, müsnedün ileyh olmaz. Bunlara mevsuf oldukları zaman, sıfatın müsnedün ileyhi olurlar.

⋙ İsmi tasğir olmamasını şart koştu. Zira ismi tasğir yapıldıklarında müsned olmaktan çıkar ve müsnedün ileyh olurlar. (ضَارِبٌ صَغِيرٌ - مَضْرُوبٌ صَغِيرٌ takdirinde olurlar.)

2

اِسْمُ الفَاعِلِ والمَفْعُولِ

Yusuf İslam Dağdelen

BU ŞARTLARA İLAVE OLARAK:

Elif-Lam'sız -ال- Gelirse

- İsmi fail ve mefuller elif-lam'sız gelirlerse ameli için "ismi tasğir olmamaları" ve "mevsuf olmamaları" dışında "beş şeyden birine itimad etmeleri" ve "mefulde ameli için "hal ya da istikbale delalet etmeleri" şartları aranır.

BEŞ ŞEYDEN BİRİNE İTİMAD ETMELİ:

5. NEFİY'E

مَا قَائِمٌ الزَّيْدَانِ
ismi fail — nefiy

4. İSTİFHAM'A

أَقَائِمُ الزَّيْدَانِ
ismi fail — istifham

3. ZİLHAL'E

جَاءَنِي زَيْدٌ رَاكِبًا غُلَامُهُ
zilhal — ismi fail (hal)

2. MEVSUF'A

رَجُلٌ ضَارِبٌ غُلَامُهُ
mevsuf — ismi fail (sıfat)

1. MÜBTEDA'YA

زَيْدٌ ضَارِبٌ أَبُوهُ جَائَنِي
mübteda — ismi fail

MEFULU BİHTE AMEL EDEBİLMELERİ İÇİN

İsmi fail ve ismi mefullerin, mefulu bihte amel edebilmeleri için "şimdiki zaman" veya "gelecek zamana" delaleti olmalıdır. Zira ameli fiili muzariye olan benzerliğindendi, zamansal olarakta fiili muzariye uygun gelmelidir, benzerliğin bozulmaması için.

amel eder. ✓

زَيْدٌ ضَارِبٌ غُلَامُهُ عَمْرًا الآن أو غدا

Elif-Lam'lı -ال- Gelirse

- İsmi fail ve mefuller elif-lam'lı gelirlerse ameli "ismi tasğir olmamaları" ve "mevsuf olmamaları" dışında ayrı bir şart aranmaz.
- Çünkü الضارب ifadesi الذي ضرب demek olup, içinde fiil bulunmaktadır, bu sebeple fiile benzerlik için başka birşey aranmamaktadır.

اَلضَّارِبُ غُلَامُهُ عَمْرًا اَمْسِ عِنْدَنَا
ismi fail (elif-lam'lı) — fail — meful

اِسْمُ الفَاعِلِ والمَفْعُولِ

MÜBALAĞALI İSMİ FAİLLER HAKKINDA

➤ Mübalağalı ismi failin de şu üç vezni فَعُولٌ ve فَعَّالٌ ve مِفْعَالٌ tıpkı amelce ismi fail ve meful gibidir. Ancak "simdiki zamana veya gelecek zamana delaleti" şartı aranmaz. Zira bu mübalağalı kalıplar teceddüd (yenilenme) ifade ettiğinden, içerisinde hal-istikbal manası bulunur.
Misal: كَذَّابٌ "sürekli yalan söyleyen"

➤ İsmi fail ve ismi mefullerin tesniye ve cemileri de amel hususunda müfredleri gibidir.

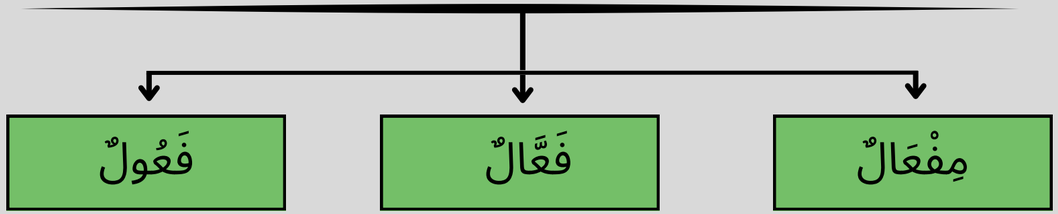

Zeyd, Amra çokca yalan söyleyen midir?

اَ كَذَّابٌ زَيْدٌ عَمْرًا
meful fail

Zeyd çokca temizleyici midir?

اَطَهُورٌ زَيْدٌ
fail

Zeyd çokca telef-tahrip eden midir?

اَمِتْلَافٌ زَيْدٌ
fail